

MUZICA LUI 1877 IN COLECȚIILE BIBLIOTECHII CENTRALE DE STAT

de IOANA URSEI-MANASIU

În arta și cultura muzicală românească evenimentele și transformările politico-sociale au servit ca sursă de inspirație pentru compozițiile muzicale, fie unor compozitori cunoscuți, fie creației populare anonime (balade, doine, cîntece bătrînești, cîntece de haiducie, cîntece războinice), constituind adevărate manifeste revoluționare, cu un pronunțat rol istoric și social, contribuind la dezvoltarea sentimentului și entuziasmului patriotic al poporului român, dornic de libertate, de afirmare a prestigiului patriei pe arena internațională și de mîndrie față de originea daco-romană.

Compozițiile muzicale revoluționare și patriotice, ecou al frămîntărilor de veacuri, transformările și înnoirile sociale, premergătoare anului 1877 — prin glorificarea figurilor eroilor noștri străbuni, care au împlinit gesturi de mare valoare națională prin sacrificiile, noblețea și vitejia lor —, au pregătît climatul de avînt patriotic și național al poporului român pentru dobîndirea independenței. Semnalăm cîteva din aceste creații: figura lui Ștefan cel Mare a fost evocată de Alexandru Flechtenmacher într-una din cele mai răspîndite melodii patriotice românești din sec. al XIX-lea, însoțind versurile lui Dimitrie Bolintineanu în balada *Pe o stîncă neagră*. Mihai Viteazul a fost preamărit tot de Flechtenmacher, pe o altă poezie a lui Bolintineanu în *Cea de pe urmă noapte a lui Mihai Viteazul*, iar dintre ceilalți autori de muzică de la '77 Theodor Georgescu a compus *Mihai Bravul la Călugăreni*. În 1821 Ilarion, episcop de Argeș, consilier al lui Tudor Vladimirescu, a creiat *Mugur, mugurel*, cîntec popular cu caracter social agitatoric. Lupta și sacrificiul suprem al lui Tudor Vladimirescu au fost exprimate în muzică de către Gheorghe Brătianu în aria *Domnul Tudor*, compusă prin 1871. Alte cîntece cu puternic conținut contestatar aflăm în colecțiile publicate de Ion Andrei Wachmann, Henri (Ehrlich), Anton Pann, Carol Miculi. Revoluția din 1848 a inspirat un adevărat imn revoluționar *Deșteaptă-te române*, melodia aparținînd lui Anton Pann, iar poezia lui Andrei Mureșianu. Actul Unirii a fost glorificat prin *Hora Unirii*, însoțind versurile lui Vasile Alecsandri, care și pînă astăzi înflăcărează simțămintele patriotice ale poporului român. În fine, pentru pregătirea climatului spiritual al poporului în lupta pentru independență, trebuie menționat și rolul teatrului liric, prin evocarea figurilor marilor luptători din trecut, în pantomima *Horia, Cloșca și Crișan*, jucată la Brașov în 1822, precum și în dramele patriotice *Mihai în ajunul luptei de la Călugăreni*, creația lui Ion Andrei Wechmann cu libretul de Ion Heliade Rădulescu, *Fata de la Cozia*, operă în trei acte, compusă în jurul anului 1870 de Alexandru Flechtenmacher, cu libretul de Eugen Carada.

În mod special se cuvine să fie amintite melodiile, multe de origine populară, de mare răspindire, care au însuflețit de-a lungul timpului poporul român în lupta pentru libertate și care, avînd o intensă circulație, au fost preluate ca atare în repertoriul de cîntece ale Independenței. Dintre cîntecele ostășești populare *Hai frați* s-a păstrat în memoria poporului ca îndemn pe cîmpul de luptă încă din vremea lui Ștefan cel Mare¹, precum și *Drum bun și Oșteanul român*. Altele au fost prelucrate, în marea lor majoritate, de compozitori contemporani. Le regăsim sub forma horelor *Sai române, sai în joc*, de Titus Cerne, *Hora junilor*, de Gavriil Musicescu, *Hora ostașilor români*, prelucrată de Teodor V. Stupcanu după Alexandru Flechtenmacher, *Un soldat* de Dimitrie Vulpian. Un alt cîntec patriotic cu caracter folcloric, *Stejarul și cornul*, a fost prelucrat de Gavriil Musicescu. Un ecou puternic l-au avut cîntecele populare în ritm de marș ca : *Bravi copii ai României*, *Moartea vitează*, în aranjamentul lui Gavriil Musicescu și al lui Iulius Wiest. Latinitatea poporului român a avut un rol deosebit pentru trezirea conștiinței ce a condus la împlinirea actului hotărîtor al Independenței. Cu această semnificație, în preajma lui '77, Eduard Caudella a pus pe note poezia lui V. Alecsandri *Cîntecul gîntei latine*, simbol al originii și continuității poporului român în spațiul carpato-dunărean. Pe același text și cu același titlu A. Balutza a compus și el un alt imn.

*

* * *

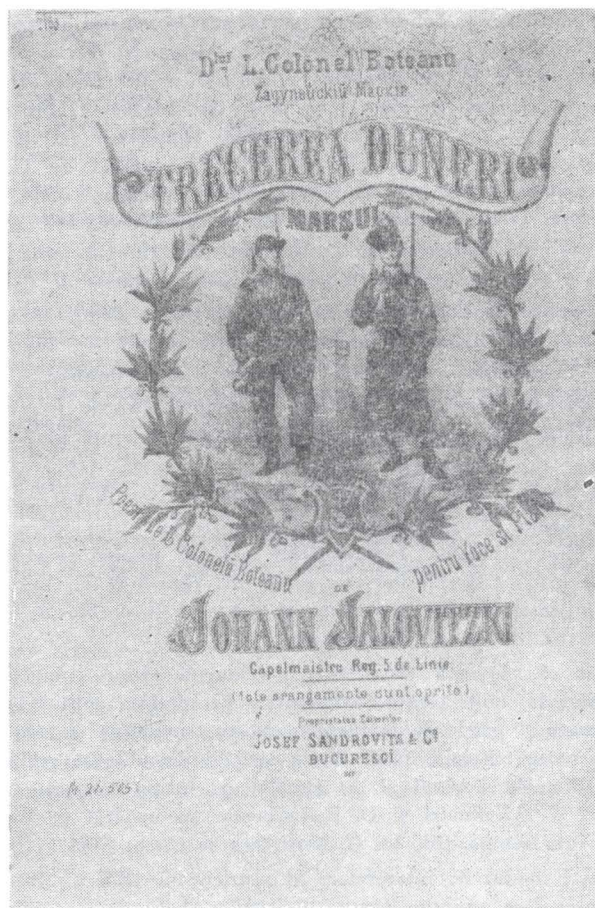
În tradiția muzicii românești, tema războiului de independență întruchiează lupta și sacrificiile de veacuri ale poporului român pentru libertate și înlăturarea dominației străine, pentru realizarea speranțelor lui de totdeauna în dobîndirea dreptului de suveranitate a națiunii române. În compozițiile lui 1877 recunoaștem dorința de afirmare că avem o țară și un nume, o limbă și un trecut milenar, furtunos, aprig și vitejesc.

Luptele încrîncenate și actele de vitejie ale românilor au stimulat abundant creația muzicală, mai cu seamă pe tărîmul genurilor miniaturale, genuri de mai mare accesibilitate în rîndul maselor. Amintim, în special, pe compozitorii muzicii anului 1877 consacrați : Alexandru Flechtenmacher, Constantin Dimitrescu, Eduard Caudella, Pietro Mezzetti, Ciprian Porumbescu, Gheorghe Scheletti, Titus Cerne, Ion Costescu, Gavriil Musicescu, Theodor Georgescu, Grigore Ventura, Julius Wiest și Ludovic Wiest, dar se cuvin menționați, în același timp, ca autori și șefii muzicilor militare din unitățile care au participat direct la lupte : Eduard Hübsch, Ioan Ialovițchi, Ferdinand Schipek. Cîntecele lui '77 se constituie în adevărate documente de viață ale poporului nostru. Unele sînt cîntate și astăzi, iar altele au rămas să fie prețuite pentru semnificația lor istorico-documentară, contribuind la cunoașterea stării de spirit în momentul istoric grav de la 1877.

Notele muzicale din colecțiile Bibliotecii Centrale de Stat ocupă cea mai importantă parte din producția de tipar a vremii. Propunem să urmărim această muzică într-o grupare distribuită pe genuri și moduri de interpretare. În rîndul lucrărilor lirico-tetrale cu mesaj social-patriotic putem grupa *Olteanca*, operă de Eduard Caudella, libretul de Ov. Bengescu-Dabija, altă piesă de teatru cu muzică *Curcanii* de Grigore Ventura. La categoria muzicii vocale cu și fără acompaniament de pian regăsim poemul *Sergentul*, compoziția lui Eduard Caudella însoțită de poezia lui V. Alecsandri. Marea majoritate a creștilor lui 1877 cuprinde lucrările pentru voce, între care putem distinge diferite genuri. Imnuri patriotice închinare țării și soldaților ca : *O ! Românie*, compus de Ion Costescu, cu text de D. Niculescu ; *Sentinela* a lui Isidor Vorobchievici ; *Imnul veteranilor* de Gr. Bucaciuc ; ode, precum

¹ Dosoftei scrie, cu mina sa, pe scoarța unei psaltiri, tipărită sub Duca voevod, ce se păstrează în biblioteca Comitetului Swidzinski la Kiev, că acest cîntec este făcut de Vodă cel Bun și Mare : „Iară pe vremi dinainte se cînta la tabără, ieșind la huntă, cîntarea faptă de domnul Ștefan cel Mare și Bun. Așa : „Hai frați, hai frați, năvală dați“ — în T. T. Burada, *Opere*, I, p. 257.

Oda ostașilor români de Ciprian Porumbescu sau altă odă cu același titlu de A. Balutza, pe versurile lui V. Alecsandri. Ca alte genuri apar și doina erocică *Români voinici*, precum și idila *Soldatul român*, ambele prelucrări de Dimitrie Vulpian. Romanța anunță un gen

mai abundent prin compozițiile : *Astăzi fraților români* de Alexandru Flechtenmacher ; *Libertatea națională*, aranjament de G. Ștefănescu după compoziția lui Flechtenmacher *Sfântă zi de libertate*, precum și *Dan Căpitanul*, *Oștile stau față-n față*, *Plevna, România*, *Sânta zi de libertate*, toate prelucrări ale lui Dimitrie Vulpian. Frecvent se impune și un gen de compoziții unde se pot identifica ritmurile unor dansuri. *Hora* : *Trageți hora*, compusă de Alexandru Flechtenmacher, *Hora de la Plevna* a lui Gavriil Musicescu după poezia lui V. Alecsandri, *Hora ostașilor români*, prelucrare de G. Ștefănescu după Th. Georgescu, *Hora Plevnei* pe versurile lui V. Alecsandri de Gr. Ventura, *Hora dorobanșilor* de Eduard Neudorfler, textul de caporalul Stan Părjolu. Dar cea mai specifică formă preluată de tradiție pentru a înflăcăra luptele Independenței a fost marșul, care prin caracterul său puternic mobilizator a constituit un gen foarte bine reprezentat. Chiar în primele momente ale lui 1878 apare *Arme, arme, arme*, creația lui Gavriil Musicescu, cu textul lui Dim. Gusti, al cărui titlu s-a schimbat în *Grivița — marș*, *Marș triumfal*, *Fii*

României. Tot același compozitor a mai scris *Imnul vânătorilor*, cu poezia de D. C. Olănescu, *Marș regal*, cu textul de Scipione I. Bădescu. Alte marșuri înflăcărâte a compus Ion Costescu : *Calcă române*, textul de C. Bengescu, *Paza Dunărei*, versuri de Carmen Sylva, *României și fraților mei*, *Sentinela*, poezia de Al. Candiano-Popescu, *Trecerea Dunărei*, text de G. Boteanu. Iulius Wiest a compus în cinstea ostașilor români *Peneș Curcanul*, însoțit de poezia cu acelaș nume a lui V. Alecsandri. *Ferentarul* a lui Gheorghe Brătianu, pe versurile lui F. Bolintineanu a fost și el un marș răspîndit. Maria N. Severeanu a compus *O ! nu te teme țara mea*, iar Teodor V. Stupcanu a prelucrat *Vânătorul de la Smârdan* și *Sunt soldat*. Constantin Dimitrescu s-a inspirat din primele lupte în fața redutelor și a compus *Marșul 1877* pe versurile lui G. Bengescu. Mare răspîndire a avut *Cantecu ostășescu*, însoțit de poezia lui Eugen Carada, care este unul și acelaș oîntec cu *Sfînta zi de libertate*, creația lui Al. Flechtenmacher. Alte marșuri scrise cu înflăcărare au fost *O Românie !* și *La frontiere* de Th. Georgescu, cu texte de D. Nicolescu, precum și *Paza Dunărei* de Eduard Hübsch, cuvintele de Carmen Sylva. Jean Constantinescu a compus *Ambulanția Crucii Roșie* cu poezia de G. Sion și Teodor Fuchs *Țara mea*, pe textul lui Smara. O prelucrare, după o melodie populară veche a lui Dimitrie Vulpian, *Vivandiera*, a fost bine cunoscută. La aniversarea a 25 de ani de la declararea Independenței, Ionel Gh. Brătianu a compus *Pui de lei*, cuvintele de Ioan Nenițescu, unul dintre cele mai cunoscute și îndrăgite marșuri pînă în zilele noastre.

O bună parte din compozițiile genului de marș aparține șefilor de fanfare care au participat la lupte. Astfel Ioan Ialovițchi a compus *Luarea Plevnei* și *Trecerea Duneri* cu text de G. Boteanu. Amintim *Luarea Plevnei* a lui Anton Kratochvil senior, cu versurile lui Ioan Moșoiu, *Marșul Independenței* închinat armatei române pe versurile lui N. T. Orășanu, de Eduard Neudörfler, *La arme, fiii României* de Eduard Krüger, după marșul lui Gavriil Musicescu *Fiii României*, și *Cântecul Roșiorilor de la Vede* de Carol Pașil junior, cu textul de M. C. Mănculescu.

De subliniat că, datorită contactelor permanente dintre românii din Muntenia, Moldova și Transilvania, uniți printr-o comunitate de idealuri politico-sociale și culturale, cîntecele revoluționare și patriotice prēmurgătoare, contemporane și create ulterior lui '77 s-au răspîndit pe întreg teritoriul țării. Multe melodii din diferite regiuni s-au cîntat pe versurile poezilor din alte regiuni și au circulat pe întreg teritoriul locuit de poporul român. Poeziile lui V. Alecsandri și D. Bolintineanu au inspirat pe compozitorii români din Ardeal. După cum compozițiile lui G. Musicescu se cîntau pînă în Banat.

În ce privește modul de interpretare al muzicii lui 1877 au fost aranjate melodii pentru vioară, dintre care amintim *Danșul Balcanilor*, horă de Gheorghe A. Diniou. Dar mai ales compozitorii pentru pian au îndrăgit diferite genuri miniaturale în ritm de dans. Recunoaștem în ritmul horei simbolizarea frăției și iubirii a tuturor românilor, *Danșul Balcanilor* de Gheorghe A. Dinicu, *Calafatul*, *Majestatea Sea Alessandru II*, împăratul Rusiei, *Rănitul*, *Resboiul*, *Vivandiera*, prelucrări ale lui Dimitrie Vulpian, sau *Hora Severinului* de Ludovic Wiest — foarte răspîndită în toate regiunile locuite de români. Ca un conformism față de moda muzicii de salon a vremii, regăsim cadrulul *Victoriză României*, compus de Carol Decker și *Plevna* a lui Oscar Schmidt. S-au compus galopuri, dintre care amintim *Rahova* — galop a lui Constantin M. Cordoneanu. Nu putem uita *Mazurca dorobanșilor* a lui Gheorghe A. Dinicu. Între toate aceste dansuri polca a ocupat un loc de frunte, pe care o identificăm în compozițiile lui Elena Vrabie : *Grivița*, *Plevna*, *Trecerea Dunării* și în *Triumful României* a lui Anton Kneisel. În ordinea cîntecelor în ritm de dans s-a remarcat valsul, dansul pe gustul tuturor, din care găsim compozițiile *România independentă* a lui François Arming și *Vioța e un vis* a lui Carol Decker, vals dedicat „vitejilor ofițieri și soldați români căzuți pe cîmpul de luptă la anul 1877—1878“.

De asemenea, piesajul muzical al Independenței este reprezentat și printr-un gen de mare răspindire și anume marșul. Vom regăsi *Capitularea Plevnei* de Constantin M. Cordoneanu, *Triumful armatei române* de Teodor Danilciu, *En avant și Marche d'ataque*, ale lui Eduard Hübsch, *Soldatul Român* compus de Pietro Mezzetti, *Românii au triumfat* de Ioan Vasilescu, *Luarea Smârdanului* de Elisa Vâlleanu, *Souvenir de Josef Vollmár*, Petri, Hirsch și Finke la Iași ; Nebunelli la Galați.

Creațiile muzicale ale războiului de independență au fost tipărite în tiraj mare de editorii muzicali, al căror număr a crescut în jurul anului 1870 : Alexis Gebauer, Josef Sandrovitz, Thiel și Weiss, Const. Gebauer, la București ; Theodor Codrescu și Gino Petrini, Hirsch și Finke la Iași ; Nebunelli la Galați.

Se cuvine subliniată condiția grafică optimă în care s-au prezentat publicului aceste creații, pe atunci realizate la tipografiile din țară, precum la Roșculescu la Iași și R. I. Samilca la Craiova sau din străinătate ca : W. Benicke, Engelmann et Mühlberg, F. W. Garbrecht, C. G. Röder la Leipzig sau E. Johne la Viena.

Un element de seamă al acestor tipăriri este caracterul sugestiv de înfățișare a conținutului prin coperte ilustrate cu imaginație și migală, reprezentând scene și momente din război, trofee de război, figuri ale ostașilor români : curcani, vânători de munte, dorobanți, tunari gata de luptă, sau gorniști sunând atacul în fața redutelor de la Plevna, Grivița, Smârdan, Rahova, Vidin, Oponez. Este galeria de portrete așa cum apare ca zugrăvită de un Grigorescu, Barbu Iscovescu, Rosenthal, Theodor Aman, Popp Szalmări.

O bibliografic amănunțită a muzicii lui 1877, rezultatul cercetării analitice a pieselor muzicale apărute individual sau în culegeri, precum și a celor tipărite în publicațiile didactice apărute înainte de primul război mondial, considerind perioada când se încheie procesul de formare al statului național unitar român, a fost întocmită în cadrul Bibliotecii Centrale de Stat.

*
*   *
*

Un ajutor prețios în legătură cu sursele bibliografice și cu metodică elaborării prezentei comunicări am primit din partea muzicologului Gh. Ciobanu. De asemenea, observațiile privind stabilirea identității și a relațiilor muzicale dintre aceste piese s-au făcut cu contribuția colegei mele Mihaela Niculescu. Ambilor le aduc pe această cale vii mulțumiri.

BIBLIOGRAFIE

- BARBU-BUCUR, SEBASTIAN, Din cîntecetele lui '77, în „Muzica”, an. XVII, 1967, nr. 5, p. 21—24.
- CANDREA, AUREL I. și ADAMESCU, GHEORGHE, *Dicționar enciclopedic ilustrat*, Edit. Cartea Românească, București, 1931.
- CIOBANU, GHEORGHE, Cîntecete revoluționare și patriotice din perioada anului 1848, în „Muzica”, an. XXVII, 1973, nr. 7, p. 1—9.
- CIOBANU, GHEORGHE, Din cîntecetele lui '77, în „Muzica”, an. XVII, 1967, nr. 5, p. 21—24.
- COMIȘEL, EMILIA, Războiul de independență oglindit în cîntecul popular, în „Muzica”, an. XVII, 1967, nr. 5, p. 16—21.
- COSMA, OCTAVIAN LAZĂR, Hronicul muzicii românești, vol. IV, *Romantismul (1859—1898)*, Edit. muzicală, București, 1976, p. 331—335.
- COSMA, VIOREL, Ecoul cuceririi independenței României în muzica universală, în „România liberă”, an. XXXV, 1977, 28 ianuarie, nr. 10.047, p. 2.

- COSMA, VIOREL, *Independența de stat reflectată în muzica timpului*, în „Muzica”, an. XVII, 1967, nr. 5, p. 42—47.
- COSMA, VIOREL, *Istorie și muzică*, în „România liberă”, an. XXXV, 1977, 12 februarie, nr. 10.034, p. 2.
- COSMA, VIOREL, *Momentul 1877 în muzica românească*, în „România literară”, an. X, 1977, 5 mai, nr. 16, p. 18.
- COSMA, VIOREL, *Muzicieni români. Compozitori și muzicologi. Lexicon*, Edit. muzicală, București, 1970.
- COSMA, VIOREL, *Scriitori și muzicieni în epocă*, în „Luceafărul”, an. XX, 1977, 7 mai, nr. 19 (784), p. 6.
- GHIRCOIASIU, ROMEO, *Tematică patriotică din creația compozitorilor transilvăneni din sec. XIX*, în „Muzica”, an. XVII, 1967, nr. 5, p. 26—30.
- GHIRCOIASIU, ROMEO, *Tradiții ale cîntecului patriotic*, în „Studii de muzicologie”, vol. VII, Edit. muzicală, București, 1971, p. 60—77.
- HOFFMAN, ALFRED, *Cîntecele Independenței, ieri și azi*, în „România liberă”, an. XXXV, 1977, 3 mai, nr. 10.115, p. 2.
- POPOVICI, DORU, *Ideea libertății și unității naționale în creația corală a precursorilor*, în „Muzica”, an. XVII, 1967, nr. 5, p. 31—38.
- POSLUSNICU, MIHAIL Gr., *Istoria muzicii la români de la renaștere pînă-n epoca de consolidare a culturii artistice*, Edit. Cartea Românească, București, 1928.
- PREDESCU, LUCIAN, *Enciclopedia Cugetarea*, Edit. Cugetarea — Georgescu Delafraș, București, 1940.
- SERBĂNESCU, TIA, *Curcanta de Gr. Ventura*, în „România liberă”, an. XXXV, 1977, 28 aprilie, nr. 10.111, p. 2.
- ȘTEFĂNESCU, MIRCEA M., *Cîntecul revoluționar și patriotic românesc*, Edit. muzicală, București, 1974.
- ZOTTOVICEANU, ELENA, *Mesajul social-patriotic în operă și operetă*, în „Muzica”, an. XVII, 1967, nr. 5, p. 39—41.

L'ANNÉE 1877 DANS LES COLLECTIONS MUSICALES DE LA BIBLIOTHÈQUE CENTRALE D'ÉTAT

Résumé

Dans la tradition musicale roumaine, la guerre pour l'Indépendance symbolise la lutte et les sacrifices du peuple roumain depuis toujours dans la voie de l'affirmation de la souveraineté de la nation. La bravoure et les prouesses des soldats roumains ont stimulé abondamment la création musicale, qui a abordé de préférence les genres miniaturaux plus accessibles à la grande masse des gens.

Les partitions musicales se trouvant dans les collections de la Bibliothèque Centrale d'Etat, constituent la production musicale imprimée la plus importante de l'époque. Elle se trouve présentée par groupes, suivant les genres de création et les modes d'interprétation. Il nous semble utile, par ailleurs, de souligner les excellentes conditions graphiques dans lesquelles les imprimeurs roumains ou étrangers ont présenté le contenu de ces oeuvres : couvertures suggestives illustrées avec fantaisie, sans oublier les circonstances qui ont constitué le sujet de la création respective — scènes de guerre, images de soldats, trophées etc.

Une bibliographie détaillée sur la création musicale ayant pour thème l'année 1877, a été élaborée par la Bibliothèque Centrale d'Etat — après minutieuses recherches et l'analyse des partitions musicales — jusqu'à la période de la première guerre mondiale, quand s'est parachevée l'union de tous les roumains.